

DANNE NORDLING:

Bokslut för Sverige 1976–1988

När socialdemokraterna framhäver regeringsperioden 1982–88 som så ekonomiskt lyckosam i jämförelse med den borgerliga 1976–82 "glömmer" de bort att väga in dollarns fall och de sjunkande oljepriserna.

De gör gällande att utvecklingen 1982–88 varit bättre i Sverige än i andra länder men nämner inte att den svenska tillväxten varit dålig och den privata levnadsstandarden tillhör bottenkiktet bland industriländerna.

Det är hög tid att i stället debattera varför lönerna ökar mer i Sverige än i utlandet, skriver Nordling.

Pol mag Danne Nordling är chef för utredningsbyrån Näringslivs Research AB.

Väljarnas syn på utvecklingen av Sveriges ekonomi är fortfarande influerad av keynesianska föreställningar. Det innebär att regeringen genom sin ekonomiska politik anses ha ett avgörande ansvar för hur ett antal ekonomiska målvariabler utvecklar sig. Upprinnelsen till detta synsätt finns i den keynesianska teorin om den aktiva konjunkturpolitiken. Konjunktursvängningarna skulle enligt denna teori kunna motverkas så att närmast en evig högkonjunktur skulle råda. Varje avvikelse i depressiv riktning skulle därför bero på inkompetens hos regeringen i hanteringen av den ekonomiska politiken.

Den keynesianska teorin har emellertid till stor del övergetts av national-ekonomerna världen över. Numera anser man inte att det i praktiken går att motverka vanliga lågkonjunkturer med ekonomisk-politiska åtgärder. I värsta fall anses dessa åtgärder genom olika fördröjningseffekter leda till att den ekonomiska utvecklingen i stället destabiliseras. Men detta synsätt förefaller inte ha spritt sig i vidare kretsar. Fortfarande är det högst riskabelt för en regering att befinna sig i en lågkonjunktur under ett valår. Väljarna har under årtionden blivit lärda att ansvaret för dåliga tider är den sittande regeringens. I Sverige har detta synsätt gått så långt att det har lanserats en hypotes att ett regimskifte endast kan inträffa när ekonomin befinner sig i kris.

Regeringarna i Sverige har också försökt hålla väljarna på gott humör under valåren. Den privata konsumtionens utveckling företer ett tydligt mönster med en starkare ökning under valåren och en drastiskt minskad ökningstakt året efter ett valår. Utvecklingen de senaste åren ut-

gör dock ett undantag. Den starkaste ökningen av den privata konsumtionen inträffade 1986 och 1987. Det är dock många ekonomiska bedömare som anser att valet 1988 är ett hinder för en behövlig åtstramningspolitik som i stället antas få genomslag 1989.

Det ekonomiska läget 1988 är emellertid så pass tillfredsställande att väljarkåren borde kunnat tåla åtminstone några enstaka beskare mediciner utan att förlora tron på den sittande regeringen. Men inte ens denna risk har socialdemokraterna velat ta. Man anser uppenbarligen att väljarnas uppfattning om vem som har ansvaret för Sveriges ekonomi är så rigoröst kortsiktig att inga långsiktiga stabiliseringsåtgärder är möjliga.

Väljarnas kortsiktiga bedömningar har i stället utnyttjats av socialdemokraterna i en liten skrift betitlad "Bokslut för Sverige, 1976-1982, 1982-1988". Delar av innehållet har också framförts i form av annonser i pressen. Här radar socialdemokraterna upp ekonomisk statistik och diagram som visar att perioden 1982-88 var mycket bättre än perioden 1976-82. Det gäller arbetslösheten, industriproduktionen, industrins investeringar, BNP-tillväxten, marknadsandelarna, bytesbalansen, industrisysselsättningen, inflationen, reallönerna, budgetunderskottet och den privata konsumtionen. Socialdemokraterna försöker ge sken av att den "röda perioden" 1982-88 blivit bättre än den "blå perioden" 1976-82 genom socialdemokraternas större kompetens i att hantera den ekonomiska politiken.

Men broschyrförfattarna har på känn att detta argument ändå är litet väl grovt. Därför bemöter man i ett längre textav-

snitt motargumentet att olikheterna i utfallet för de två perioderna skulle ha berott på att världsekonomin under den senare perioden utvecklades mycket bättre, med argumentet att detta gällde även för alla andra länder. Man medger alltså att socialdemokraterna hade tur som regerade 1982-88 men menar att detta inte räcker för att förklara skillnaden. Den svenska utvecklingen var sämre än i omvärlden under den borgerliga regeringstiden medan den var bättre än i de flesta andra länder under den socialdemokratiska perioden, framhåller man i broschyren.

Är då detta en tillräcklig indikation för att man skall kunna dra några slutsatser om olika regeringars ekonomisk-politiska kompetens? Och är i så fall dessa slutsatser relevanta för en bedömning av de två regeringsalternativens sannolika inverkan på framtidens ekonomiska utveckling? Det är denna senare fråga som väljarkåren rimligtvis skall ta ställning till - inte alternativens historiska meriter.

Orsaker och ansvar

Att perioden 1976-82 ekonomiskt blev så dålig jämfört med sexårsperioden där efter beror inte enbart på att Sverige påverkades av den internationella konjunkturen och den andra oljekrisen. Alla seriösa bedömare pekar på den för Sverige unika kostnadskrisen 1975-76 som en väsentlig orsak till svårigheterna för Sveriges ekonomi under slutet av 70-talet och början av 80-talet. Men kostnadskrisen nämns inte ens i socialdemokraternas broschyr.

Vilken regering hade 1976 varit bäst på att komma tillrätta med kostnadskrisen?

Den nyttillträdde borgerliga regeringen devalverade kronan två gånger 1977 under stort motstånd från den socialdemokratiska oppositionen. I övrigt förde denna regering en strikt socialdemokratisk politik med underbalansering av budgeten, större offentliga utgifter, statsstöd åt nödlidande företag, kreditregleringar och förstatligande av förlustföretag. Oppositionen var dock inte nöjd utan krävde ännu mer långtgående åtgärder av detta slag. Nu efteråt har socialdemokraterna åtminstone delvis beklagat sitt uppträdande i oppositionställning.

Detta uppträdande är naturligtvis ingen säker indikation för hur en socialdemokratisk regering skulle ha agerat. Det är mycket möjligt att en s-regering skulle ha fört en mycket mer "borgerlig" politik än de borgerliga själva förde under perioden 1976-82. Motståndet från oppositionen hade i varje fall inte blivit lika starkt som när socialdemokraterna opponerade.

I detta sammanhang bör också ansvarsfrågan vad gäller kostnadskrisen behandlas. I första hand ligger ansvaret hos LO som utan att skämmas lade fram lönekrav i 20-procentsklassen.

Arbetsgivarvidan var i det rådande vänstervindsklimatet starkt försvagad. Men även s-regeringen bidrog både direkt och indirekt till kostnadsexplosionen. De direkta bidragen skedde i form av kraftiga höjningar av arbetsgivaravgifterna och frånvaron av stöd åt arbetsgivarvidan i löneförhandlingarna. Indirekt bidrog regeringen genom sin skattepolitik som gav LO argument för att exceptionellt höga löneökningar var nödvändiga. Även regeringens vinstfientliga inställning gav LO råg i ryggen att kräva löneökningar vars

syfte var minskade företagsvinster.

Ansvaret för den miserabla ekonomiska utvecklingen efter kostnadskrisen (1976-1982) kan i de stora dragen mera läggas på arbetarrörelsens två grenar än på de borgerliga politikernas ekonomisk-politiska kompetensnivå. Naturligtvis skulle politiken teoretiskt ha kunnat bedrivits bättre. Men de borgerliga regeringarnas största misstag var sannolikt att inte genomföra devalveringarna 1981 och 1982 långt tidigare. Denna kritik torde dock i lika hög grad träffa socialdemokraterna.

Ofullständig analys

Saneringspolitiken 1982-88 påbörjades av de borgerliga 1981-82. Socialdemokraternas första regeringsår därefter innebar inte en brytning med denna mer utretrade borgerliga politik. Besvikelsen blev stor inom delar av socialdemokratin och det interna motståndet mot den förda politiken kom att betecknas "rosornas krig" - ett uttryck myntat av Bertil Östergren på SvD. Budgetunderskottet kunde minskas genom en kombination av skattehöjningar (både avsedda och automatiska) och återhållsamhet med de offentliga utgifterna. Arbetslösheten steg temporärt men inflationen fortsatte i betydligt högre takt än i omvärlden. Efter en tillfällig minskning av underskottet i utrikeshandeln steg underskottet igen och skulle i år ha blivit alarmerande stort (ca 25 miljarder kr) om inte oljepriserna hade sjunkit kraftigt 1986 vilket i kombination med dollarns fall skenbart har löst stora delar av detta balansproblem.

Socialdemokraterna gör som nämnts gällande att utvecklingen 1982-88 varit

bättre i Sverige än i andra länder. Detta bygger på en utvärdering som innebär en sammanvägning av endast fyra variabler – inflation, arbetslöshet, utrikeshandel och den offentliga sektorns underskott. Härvid väger naturligtvis det minskade statliga budgetunderskottet tungt. Men i övrigt är faktiskt bilden av Sveriges utveckling inte lika gynnsam. Den svenska tillväxten har varit dålig och den privata levnadsstandarden tillhör bottenskiktet bland industriländerna. Det förefaller dock rimligt att påstå att Sveriges utveckling bort från den djupa tillbakagång som kostnadskrisen medförde också innebär en under uppgångsfasen bättre utveckling än i andra länder. Om detta inte vore fallet skulle en relativ återhämtning efter kostnadskrisen sannolikt aldrig bli möjlig.

Att utvecklingen 1982–88 i viss mening har varit bättre i Sverige än i andra länder är därför inget säkert kriterium för att den svenska regeringens ekonomisk-politiska kompetensnivå varit högre än i andra länder. Och detta är definitivt inte ett kriterium för att s-regeringen skulle ha lyckats bättre än en borgerlig regering som varit präglad av 1981/82-års ekonomisk-politiska inriktning. En reservation måste dock göras för möjligheten att den socialdemokratiska oppositionen återigen skulle ha gått in för att försvåra en kraftfull saneringspolitik.

Vilken politik skulle förts?

Hur en borgerlig ekonomisk politik 1982–88 skulle ha sett ut kan man möjligtvis spekulera kring med utgångspunkt i 1981/82-års ambitioner. Återhållsamenheten med offentliga utgifter hade varit större (ett exempel är det politiska "själv-

mordsförslaget" med karensdagar i sjukförsäkringen). Skattereformerna på marginalskattesidan hade troligtvis gått något längre än vad som faktiskt skedde (främst genom s-regeringens urholkning av uppgörelsen 1981). I övrigt skulle endast marginella skattehöjningar uteblivit, med undantag för löntagarfondsskatterna. Arbetslösheten hade varit något högre och inflationen lägre. Härigenom hade konkurrenskraften varit bättre och underskottet i utrikeshandeln lägre. Faktum är att lönekostnaderna i Sverige ökade i precis samma takt som i våra konkurrentländer under hela den borgerliga regeringsperioden. Först 1983 och därefter har kostnaderna varje år stigit mera i Sverige än i utlandet. Den långsammare löneutvecklingen med en borgerlig regering hade sannolikt också lett till att reallönerna före skatt hade utvecklats sämre än under en s-regering – åtminstone i början av perioden. Det är möjligt att väljarna inte alls hade uppskattat den hittillsvarande utvecklingen om en hårdför opposition hade utmålade alla dess nackdelar och då främst sådana av fördelningspolitisk karaktär.

Långsiktiga problem

Synen på den ekonomiska politiken 1982–88 är i själva verket någonting högst relativt och beroende av vem som regerar och vem som är i opposition. I stället för att framställa sig som ekonomisk-politiska matadorer borde socialdemokraterna beskriva vad de uppfattar som dagens ekonomiska problem och hur man vill lösa dem. Väljarna skulle sedan kunna göra jämförelser med oppositionens beskrivningar och förslag. Debatten

borde också handla om mera långsiktiga ekonomiska problem och inte om stabiliseringspolitiska konjunkturproblem. Sådana problem kan i praktiken knappast påverkas med politiska åtgärder — allra minst om de dessutom skall föregås av en valpolitisk debatt. Keynes teorier kan helt enkelt inte tillämpas på så kortsiktiga fenomen som en konjunkturcykel på 4–5 år.

Två stora ekonomiska problem förtjänar härvid att diskuteras: balansen mot utlandet och bristen på arbetskraft. Vår för ökar lönerna mer i Sverige än i utlandet. Vilka åtgärder vill de borgerliga respektive socialdemokraterna vidta för att få ned ökningstakten? Enligt finansdepartementets treårskalkyler från i våras befinner sig Sverige efter den "öväntat" expansiva lönerörelsen på katastrofalternativets första år. Det går uppenbarligen inte att "prata ner" löneökningstakten. Här brådskar det med att vidta nya åtgärder.

På litet längre sikt utgör förändringarna i befolkningens åldersstruktur ett stort problem. All produktionsökning riskerar att gå åt för att infria åtagandena gentemot den åldrande befolkningen. Utrymmet för privat standardstegring hotar att helt försvinna för den arbetande befolkningen med nya svårigheter för avtalsförhandlingarna och utrikesbalansen som följd. Här behövs en diskussion om åtgärder för att stimulera utbudet av arbetskraft. Om den offentliga verksamheten kunde effektiviseras med t ex 10 procent

skulle ca 140 000 fler personer så småningom kunna anställas i industrin. Värdet av deras produktion skulle i dagens penningvärde uppgå till ca 24 miljarder kronor. Det motsvarar i det närmaste det strukturella underskottet i utrikeshandeln och skulle i form av ökade disponibla inkomster kunna höja hushållssparandet från minus 3,7 procent 1988 till plus en procent.

Ett annat sätt att åstadkomma ett till och med ännu något större arbetsutbud (4,8 procent) vore att höja pensionsåldern till 67 år eller minska semestern med två veckor. I veckoarbetstid motsvarar detta en uppgång med ca 1,5 timmar. En del av utbudsökningen kan möjligen ske genom en sänkning av skolpliktsåldern till sex år eller genom kraftigt ökad arbetskraftsinvandring. Ytterligare ett sätt att öka arbetsutbudet är att sänka marginalskatterna. Här är siffrorna mer osäkra. Enligt beräkningar i en bilaga till långtidsutredningen 1987 skulle en kommunalskattesänkning med 5 procentenheter ge en ökning av arbetsutbudet med 5,5 procent. Troligtvis måste en marginalskattehöjning göras avsevärt större för att effekten på arbetsutbudet skall bli tillräckligt stark och snabb.

Kommer väljarna att få något besked om vilka lösningar som olika politiska riktningar förordar? Endast ett besked i motsatt riktning har lämnats: socialdemokraterna tänker minska arbetsutbudet med drygt två procent genom införandet av en sjätte semestervecka.